

KUR'ÂN'A YAKLAŞIMDA İSLÂH AKIMI: MODERNİZM (9)

(...dünden devam)

Bununla beraber modern dünya ile karşı karşıya gelmeden önce ne ulemânın, ne de tarîkatlerin yapısında bir değişiklik görüldü. Ancak bundan, ulemânın, her zaman yeniliğe karşı olduğu anlaşılmamalıdır. **Osmanlı Devleti'nin yapısı gereği, yeni olaylar karşısında ulemâ, maslahat (kamu yararı) prensibine göre hareket etmiştir.**

Yalnız sayılı birkaç sorunda ulemâ, devletin yenilik girişimine muhalif olduğunu göstermiştir. Bir sürtüşme durumunda ulema, tarîkatlerden yana değil, devletten yana tavır koymuştur. Ve ulemânın saldırısı sonucunda tarîkatler daha çekinceli olmak durumunda kalmışlardır.

İşte tarîkatlerin zamanla fikren gerilemesinin sebebi budur. Ulemâ genelde devletten yana olmakla beraber oldukça ölçülü ve hoşgörülü davranmıştır. Böylece her iki dinî kuruluştaki da 1800'den çok önce gerileme başlamıştır. 11/17'nci yy'ın ortasında Koçi Beg, yazdığı Risalede ulemânın bilimsel gelişmeye ayak uyduramadığını dile getirmiş, daha sonra Hacı Halîfe (Kâtip Çelebî)

“Mizânu'l-hakk fî ihtiyâri'l-Ahakk

”

adlı eserinde, ulema ile şeyhler arasındaki muhalefeti ve medreselerde aklî ve dinî ilimlerin gerilediğini belirtmiştir. Ulemâ dünyevî (zâhirde, şekilde) kalırken tarîkatler de realiteden hayli uzakta kalmıştır.

Yenilikçilik alanında önemli girişimlerin yapıldığı Üçüncü Selim döneminde (1789-1807) ulema, dinde yenileşmeden çok, dünya işleriyle ilgili yeniliklere alâka gösterdiler.

Pâdişâha sunulan en önemli reform projelerinden biri, ulemâ arasında saygın yeri olan Abdullah Molla tarafından sunulmuş olandır.

Din alanındaki reform tavsiyelerinden hiçbiri, ne ulemânın başı olan Şeyhülislâmın, ne de meslektaşlarının ilgisini çekmiştir. Bundan dolayı dinî nitelikte biryenilikçilik olmamıştır. Tarîkatler ise daha uzak bir kulvara düşmüş, nihayet bunlardan biri olan Bektâşîlik, ulemanın desteğini alan Padişah II. Mahmud tarafından 1826'da Yeniçeri askerî teşkilatının kaldırılmasıyla önemli bir yara almıştır. Çünkü iki örgüt (Bektâşîlikle Yeniçerilik) arasında çok yakın ilişki vardı. O zamandan itibaren tarî-katler, iki istisnâ dönemi dışında bir gelişme göstermemişlerdir. Bu istis-nâlardan biri II. Abdulhamid dönemi (1876-1909), diğeri de 1940'-lardan sonraki dönemdir.

Dinsel nitelikte ilk önemli reform, Tanzimat Fermanı'nın bir kısmının duyurulduğu zaman olmuştur. İlk defa ulemâ, Fermanın getirdiği dinî reformların içeriğini görmezlikten gelmek istemiştir.

Din kuruluşunun siyasete

bulaştırılmaması hükmünü getiren Tanzimat Fermanı ile ilk defa dinle devlet ayrılığının işareti verilmiştir.

Meselâ din örgütünün başı olan Şeyhülislâma kabinede ayrı bir yer verilirken, adâlet örgütünün yarısı Adâlet Bakanlığı na verilmiş, hayır işleri de Evkaf (Vakıflar) Bakanlığına, açılan yeni okullar da Maârif (Millî Eğitim) Bakanlığına bağlanmıştır.

(devamı yarın..)